

“A” İLKÖĞRETİM OKULUNUN ÇEVRE EĞİTİMİNDEKİ BAŞARISININ NEDENLERİNİ İNCELEMAYA YÖNELİK BİR NİTEL ARAŞTIRMA ÖRNEĞİ

Mustafa ÜREY*

Nedim ALEV**

Özet

Yapılan bu çalışma ile 2007–2008 eğitim-öğretim yılında, Trabzon ili İl Millî Eğitim Müdürlüğü ve İl Sağlık Müdürlüğü'nün birlikte yürütmüş olduğu “Beyaz Bayrak Projesi” kapsamında, çevre temizliği ve çevre eğitimi konusunda dereceye giren “A” İlköğretim Okulu'nun başarısının altında yatan nedenler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, okul personelinin 1 yönetici, çevre kolundan sorumlu 1 öğretmen, okulda görevli 1 hizmetli ile yapılandırılmış mülakat ve çevre kolundan sorumlu 5 öğrenci ile yapılandırılmış grup mülakatına başvurulmuştur. Ayrıca çevre kolunun yapmış olduğu haftalık toplantılara katılmaya çağılarak katılımsız gözlem ve buna ek olarak bazı araştırma sorularını desteklemek üzere doküman incelemesi yapılmıştır. Araştırmanın doğası gereği yöntem olarak Özel Durum Çalışması (Case Study) kullanılmış ve elde edilen veriler nitel veri analizi ile değerlendirilmiştir. Yapılan çalışmanın sonunda, A ilköğretim okulunun başarısının altında birçok nedenin yattığı görülmektedir. Okulun öğretim dışında bir alanda başarılı bireyler yetiştirme amacı gütmesi, başarının altında yatan en büyük neden olarak görülmektedir. Bu amaç çerçevesinde yapılan programlı ve sistemli çalışma ile okul personelinin öz verili çalışması başarıyı getirmiştir. Başarı düzeyi her ne kadar istenilen düzeyde olmasa da okullarımızdaki genel durum düşünüldüğünde A ilköğretim okulunun bu konuda örnek etkinlik ve çalışmalara yer verdiği görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Çevre eğitimi, çevre etkinlikleri, çevre sorunları, başarı

Giriş

Çevre kavramının günlük kullanıma girmesi ve güncel hayatımızda bilim olarak algılanması henüz yarım yüzyılı doldurmuş değildir. Konunun boyutlarının derinliği, yayıldığı alanın sınırlarının belirsizliği ve konuyu bütüncül algılama güçlüğü, çevre kavramını kolay anlaşılır olmaktan uzaklaştırmıştır. Günümüzde bu kavramla ilgili pek çok tanıma rastlamaktayız. Tüm bu tanımlamaların dışında insan-çevre ilişkisini irdelemek adına, insan üzerinden kısa ve genel bir tanımlama yapmak gerektiğinde; “çevre, insan yaşamını koşullandıran doğal ve yapay öğeler bütünü”

* Arş. Gör.; K.T.Ü, Fatih Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Fen Eğitimi ABD, TRABZON

** Yrd. Doç. Dr.; K.T.Ü, Fatih Eğitim Fakültesi, OFMA Bölümü, Fizik Eğitimi ABD, TRABZON

olarak tanımlanmaktadır. Bugün için bu tanım her ne kadar doğruysa da tartışılır durumdadır. Çünkü artık çevrenin insanı koşullandırmasından çok insanın çevreyi koşullandırması söz konusu olmaya başlamıştır. Bu durumun sonucu olarak da çevre sorunları dünya kamuoyunun merkezine yerleşmiş ve çözüm yolları aranmaya başlamıştır.

Son yıllarda günümüz dünyasının karşı karşıya kaldığı çevre sorunları bugün yerel olmaktan uzaklaşıp küreselleşmeye doğru hızla ilerlemektedir. Hatta son yapılan çalışmalarda, şimdiye kadar “sorunlar” tamlayanı ile birlikte kullanılan çevre kavramı, artık bugün “aralarında sıkı ilişkiler bulunan sorunlar bütünü” olarak ifade edilen “sorunsal” tamlayanı ile birlikte kullanılmaya başlamıştır (Keleş & Hamamcı, 2005).

Günümüz çevre sorunsalının temel nedeninin insanların değer yargıları ve yaşam biçimleri olması, bunları etkileyecek ve değiştirecek bir çevre eğitiminin farklı biçimlerde tanımlanmasına yol açmıştır. Vaughan, Gack, Solorazano ve Ray (2003)’e göre çevre eğitimi, bireylerin çevrelerinin farkında olmalarını sağlayan, gelecek kuşaklar için çevresel sorunları çözmeye yönelik bilgi, beceri, değer ve deneyim kazandıkları sürekli bir öğrenme sürecidir. Polat (1999)’a göre ise çevre eğitimi, insanın biyofiziksel, sosyal ve kültürel çevresi ile ilgili değerlerin, tutumların ve kavramların tanınması ve ayırt edilmesi sürecidir. Bu süreçte ait eğitimin niteliği, amaç ve ilkeleri 1977’de gerçekleştirilen Tiflis Bildirgesi ile ulusal ve uluslar arası bir boyut kazanmıştır. Tiflis Bildirgesi’nde çevre eğitiminin genel amaçları bilinç, bilgi, tutum, beceri ve katılım olarak 5 gruba ayrılmıştır.

Bu amaçlar çerçevesinde, çevre sorunlarının önüne geçilebilmesi ancak planlı ve sistemli bir eğitim modeli ve iyi yetişmiş uygulayıcılar ile sağlanabilecektir. Bugün dünyada çevre eğitimi ve çevre sorunları konulu çok sayıda yayın mevcut iken ülkemizde henüz istenilen sayıya ulaşılmış değildir. Son yıllarda yapılan çalışmalarda bir artış gözlenirse de, yapılan çalışmaların, doğanın bugünkü durumunun sorumlusu olarak kabul edilen mekanistik düşünce tarzında gerçekleştirilmiş olması çözüm önerileri noktasında bir tıkanmaya yol açmaktadır. Bu tıkanıklığın önünü açabilecek görüş ve düşünceler bütünü, çevresel bakış açısı geliştirme adına büyük önem taşımaktadır. Kendi başına bir disiplin olmanın dışında disiplinler arası bir alan olarak da kabul gören çevre konularında bireysel olarak ne düşünmekteyiz? Bu konudaki önceliklerimiz nelerdir? Düşüncelerimizi yakın çevremizdekilerle ne kadar paylaşıyoruz ya da bunları ne ölçüde uygulayabiliyoruz? Bu ve buna benzer sorulara cevap verebilen, eleştirel bakabilen, muhakeme eden ve sorgulayan bireyler bu konuda çevresel bakış açısı geliştirebilecektir. Bu da ancak planlı ve sistemli bir eğitim yaklaşımı ile mümkündür. Oluşturulacak planlı ve sistemli bir çevre eğitimi yaklaşımı ancak eğitim sisteminin içerisinde yer alan bireyler yoluyla uygulanacaktır. Bu noktada “Eğitim-öğretimin gerçekleşmesinde doğrudan etkiye sahip olan okul personelinin çevre sorunsalı ve çevre eğitimine yönelik görüş ve düşünceleri nelerdir?” sorusu önem kazanmaktadır.

Bu noktadan hareketle, yapılan çalışmada Trabzon ili İl Millî Eğitim Müdürlüğü ve İl Sağlık Müdürlüğü’nün birlikte yürütmüş olduğu çevre temizliği ve çevre eğitimi ile ilgili “Beyaz Bayrak Projesi” kapsamında, dereceye giren “A” İlköğretim Okulu’nun başarısının altında yatan nedenler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda okul personeli (yönetici, öğretmen, öğrenci, hizmetli) ile görü-

şülerek, geliştirmiş oldukları model çerçevesinde personelin çevre ve çevre eğitime bakış açısı incelenmeye çalışılmıştır.

Amaç

Yapılan bu çalışmanın amacı, "A" ilköğretim okulu personelinin çevre konusundaki düşüncelerini alarak, okulun çevre eğitimi konusundaki başarısının nedenlerini ortaya çıkarmaktır. Bu amaç bağlamında aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. "A" ilköğretim okulu personeli, ülkemizdeki en önemli çevre sorunu olarak neyi ya da neleri görmektedir?
2. "A" ilköğretim okulunda çevre konularına yönelik daha çok ne tür etkinlikler düzenlenmektedir?
3. "A" ilköğretim okulu gerçekleştirilen çevre etkinliklerinde herhangi bir kurum, kuruluş ya da kişilerden destek görüyor mu?
4. "A" ilköğretim okulu personelinin öğrencilerle olan işbirliği ne düzeydedir?
5. "A" ilköğretim okulunun çevreye duyarlılıkları konusunda yönetici, öğretmen, öğrenci ve veli profili nedir?
6. "A" ilköğretim okulunun okul-aile birliğinin çevre eğitimi çalışmalarındaki rolü nedir?
7. "A" ilköğretim okulu personelinin çevre eğitime yönelik önerileri nelerdir?
8. "A" ilköğretim personeli okulun çevre eğitimi konusundaki başarısını neye bağlıyor?

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın ontolojik, epistemolojik ve metodolojik kabullerinden bahsedilerek yürütülen çalışmanın araştırma deseni, geçerliği, güvenilirliği, etik kabulleri veri toplama teknikleri, araştırmacının bu süreçteki rolü ve örneklemin belirlenmesiyle ilgili bilgilendirmeler yapılmıştır.

Araştırmanın Ontolojik Kabulü:

Araştırmacılar, araştırma yapmak istedikleri araştırma sorusu hakkında bilgi toplamak ya da araştırma sorusuna yönelik çözüm bulabilmek için ontolojik açıdan iki farklı araştırma yöntemi kullanmaktadırlar. Bunlardan biri realist felsefe, bir diğeri ise nominalist felsefedir. Realist felsefeyi benimseyen araştırmacılar; yapılan araştırmada tek bir doğrunun olduğunu savunurlar. Yani bu araştırmacılara göre, araştırılan konu hakkında tek bir çözüm vardır ve bu çözümün dışında farklı bir çözüm yoktur. Ayrıca bir araştırma sorusunun çözüm yolu nerede, ne zaman, ne şekilde denenirse denensin aynı sonucu vereceğine inanırlar. Nominalist felsefeyi benimseyen araştırmacılar ise; yapılan araştırmada tek bir doğrunun olmadığını savunurlar. Yani araştırılan konu hakkında tek bir çözüm yolu yoktur. Farklı durumda, farklı zamanda, farklı bir yerde ve farklı bir kişide bu araştırma sorusunun çözümü farklılık arz edebilir. Nominalist felsefe, herhangi bir araştırma sorusu için, toplumdaki birey sayısı kadar gerçek olduğuna inanır. Yani her bireyin doğru olarak düşündüğü her şey gerçektir. Bireyden bağımsız hiçbir şey var olamaz. Aksine her şey her bir bireye göre farklı anlamlar ifade edebilir (Cohen & Manion, 1994).

Yapılan bu çalışmada, ontolojik kabuller çerçevesinde incelendiğinde; gerçekler bireyden bağımsız mıdır ya da bireyin bilincini bir ürünü müdür? Gerçekler nesnel midir yoksa bireyin düşünme sürecinin bir ürünü müdür? Birey bu gerçeği kendi kafasında mı yaratmıştır yoksa bireyin dışında nesnel olarak var mıdır? Bu sorulara bakılarak, yapılan araştırmanın amacı ve problem durumu ele alındığında, “A” ilköğretim okulunun çevre eğitimi hususunda başarısının nedenleri ortaya konulmaya çalışılmış ve bunun için de okulun içinden farklı pozisyonlardaki bireylerin görüşlerine başvurulmuştur. Bu çalışmada bireylerin konu hakkındaki fikirlerinin alındığı düşünüldüğünde, elde edilen verilerin bireylerden bağımsız olması muhtemel değildir. Araştırmanın doğası, bireylerin görüşlerini ortaya çıkarmayı hedeflediğinden ve bu görüşlerin farklılık gösterebileceği kaçınılmaz olduğundan nominalist felsefeyi işaret etmektedir.

Araştırmanın Epistemolojik Kabulü:

Araştırma yöntemlerinin kökenlerinin benimsemiş olduğu ontolojik kabullerin yanı sıra birde epistemolojik kabulleri vardır. Epistemolojik açıdan bir araştırma yönteminin kökeni incelendiğinde, karşımıza akılcı(positivist) ve yorumlamacı (interpretivist) paradigmlar çıkmaktadır. Positivist paradigmanın benimsediği epistemolojik kabullere göre, bilginin ve bilginin doğasının nasıl elde edilebileceği önemlidir. Positivist paradigmaya göre, bilginin doğası somut, gerçek, dokunulabilir olarak aktarılır. İnterpretivist paradigmanın epistemolojik kabullerine göre ise bilginin başkalarına nasıl iletildiği önemlidir. İnterpretivist paradigmaya göre, bilgi soyut, daha öznel, ruhsal ya da tecrübe ve iç görüye dayalı kişisel nitelikte olmalıdır (Cohen, Manion, 1994).

Yapılan bu çalışmada, epistemolojik kabuller çerçevesinde incelendiğinde; bilginin doğası ve biçimleri nasıl elde edilir? Bilgi başkalarına nasıl iletir? Bilginin doğası somut, gerçek, dokunulabilir olarak mı aktarılır yoksa bilgi soyut, daha öznel, ruhsal ya da tecrübe ve iç görüye dayalı kişisel nitelikte midir? Yapılan çalışmaya bakıldığında, “A” ilköğretim okulunun çevre eğitimi hususundaki başarısının nedenleri derinlemesine incelenmeye alınmış ve okulun içindeki farklı pozisyonlardaki bireylerin fikirlerine başvurulmuştur. Burada bilginin doğası nasıl elde edilirden ziyade başkalarına nasıl iletildiği sorusuna cevap aranmaya çalışılmıştır. Ayrıca bilginin doğası somut, gerçek ve dokunulabilir değil, soyut, daha öznel, ruhsal ya da tecrübe ve iç görüye dayalı kişisel niteliktedir. Çünkü katılımcıların kafalarında oluşan bilgi soyuttur. Herkes tarafından belirlenemez ve sadece bireyin zihninde oluşmaktadır. Katılımcıların zihninde oluşan bilgi öznel ve kendi tecrübeleriyle oluşmaktadır. Bu çalışmadaki gerçeklerin nesnel değil, araştırmacının yorumlarının bir ürünü olduğu açıktır. Mutlak doğru yoktur ve sosyal olarak inşa edilmiş bilgi vardır. Sosyal dünyayı anlamak içinse düşünceler, değerler ve fikirler önemlidir. Araştırma kapsamındaki bireylerin düşünce, değer ve fikirleri de mekâna, zamana ve o mekân ve zamanda bulunan kişilere göre değişmektedir. Bu çerçevede yapılan araştırmanın epistemolojik kabulüne bakıldığında, araştırmanın interpretivist paradigma ile paralellik gösterdiği görülmektedir.

Araştırmanın Metodolojik Kabulü:

Araştırma metodolojisi açısından karşımıza iki farklı metodolojik kabul çıkmaktadır. Bunlardan biri daha çok nitel araştırmaları destekleyen Ideographic

Metodoloji iken, bir diğeri ise nicel araştırmaları destekleyen Nomothetic Metodoloji dir(Cohen & Manion, 1994). Yapılan araştırmanın gerek ontolojik gerekse de epistemolojik açıdan kabullerine bakıldığında nitel bir araştırma yöntemi ile paralellik gösterdiği görölmektedir. Bu da bize Ideographic bir araştırma metodolojisini işaret etmektedir.

Araştırma Deseni:

Araştırmaların ontolojik, epistemolojik ve metodolojik kabulleri en genel çerçevede incelendiğinde, karşımıza felsefeleri birbirinden çok farklı iki araştırma yöntemi çıkmaktadır. Bunlardan biri nicel, bir diğeri ise nitel araştırma yöntemleridir. En genel çerçevede, ontolojik açıdan realist felsefe, epistemolojik açıdan pozitivist paradigma ve metodolojik açıdan nomothetik metodoloji nicel araştırma yöntemlerini işaret ederken; ontolojik açıdan nominalist felsefe, epistemolojik açıdan interpretivist paradigma ve metodolojik açıdan idiografik metodoloji nitel araştırma yöntemlerini işaret etmektedir.

Yukarıda bahsedilen açıklamalar çerçevesinde yapılan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çünkü nitel araştırmalar, araştırma yapılan ya da yapılması planlanan kişilerin sahip oldukları deneyimlerinden doğan anlamların sistematik olarak incelenebilmesinde tercih edilen bir yöntemdir (Ekiz, 2003). Nitel araştırma yöntemlerinin doğal ortama duyarlılık sağlaması, araştırmacının katılımcı rolü olması, bütüncül bir yaklaşıma sahip olması, algıların ortaya konmasını sağlaması, araştırma deseninde esnekliği olması ve tümevarımcı bir analize sahip olması önemli özellikleridir (Yıldırım & şimşek, 2000; Yin, 1984). Bu özellikler çerçevesinde kullanılacak en iyi araştırma yönteminin Özel Durum alışması (Case Study) olduğu kanısına varılmıştır.

Özel durum çalışmaları, belirli bir fenomene ait tek bir örneği (özel durum) derinlemesine inceleyerek fenomene ışık tutmaya çalışan araştırmalardır. Bu özel durum bir şahıs, bir olay, bir grup ya da bir kurum olabilir. Her ne kadar özel durum çalışmaları hem nicel hem de nitel araştırma yöntemlerinde kullanılsa da, nitel araştırma yöntemleri açısından bakıldığında, özel durum çalışmaları bir veya birkaç durumu, olguyu ya da olayı sınırlı sayıda örneklem ile her yönüyle derinlemesine incelemeye olanağı sunmaktadır. Bu süreçte ortam, birey veya süreçler bütüncül bir yaklaşımla araştırılmakta ve süreçteki roller ve ilişkiler üzerine odaklanılmaktadır. Ayrıca özel durum çalışmalarının birden fazla veri toplama tekniğine yer vermesi, zengin ve birbirini destekleyecek veri çeşitliliğine ulaşılmayı sağlayacaktır (Yıldırım ve şimşek, 2005; epni, 2005).

Araştırmanın Örneklemi:

Yapılan çalışmada örneklem seçiminde, araştırma deseni çerçevesinde amaçlı örnekleme yoluna gidilerek, amaca yönelik daha fazla ve daha derin veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Bu örneklemenin temeli, araştırmanın amaçları doğrultusunda bir evrenin temsilci bir örneği yerine, amaçlı olarak bir ya da birkaç alt kesimini örnek olarak almaktır. Başka bir deyişle amaçlı örnekleme, evrenin soruna en uygun bir kesimini gözlem konusu yapmak demektir (Sencer, 1989). Amaçlı örneklem seçiminde araştırma konusu için önemli olduğu düşünölen ölçütler belirlenmekte ve bu ölçütlere göre seçilen örneklemin, araştırma evrenini bütün nitelikleri ile temsil edebildiği düşünölmektedir (Tavşancıl & Aslan, 2001). Bundan dolayı çalışmada amaca

uygun bir örneklem seçimi yoluna gidilmiştir. Buna göre yapılan görüşmelerde “A” ilköğretim okulunun çevre eğitimi konusundaki başarısının nedenlerini ortaya koyabilmek için okul personellerinden farklı hiyerarşiye sahip bireyler örnekleme dahil edilmiştir. Bu çerçevede okul çevre kolundan sorumlu bir yönetici, okul çevre kolundan sorumlu bir öğretmen, bir hizmetli ve okul çevre kolunda görev alan 5 öğrenci ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırma etiği çerçevesinde okul ve katılımcıların isimleri kullanılmamıştır. Okul “A”, yönetici “Y”, öğretmen “Ö”, hizmetli “H” ve araştırmaya katılan öğrenciler “S1, S2, S3, S4 ve S5” olarak adlandırılmışlardır. Ayrıca matris ve networklerdeki olayın sonucu “1”, olayın nedeni “2”, emin deyim “*” ifade etti “artı” ve bilgi yok “B.Y” şeklinde kodlanmıştır.

Araştırmacının Rolü:

Nitel araştırmaları nicel araştırmalardan ayıran en önemli özelliklerden biri de araştırmacının rolüdür. Nitel araştırmalarda araştırmacı, nicel araştırmalardaki gibi sadece belirli yöntemlere göre dışarıdan araştırma konusunu gözleyen, bu konuya ilişkin veriler toplayan ve bu verileri sayısal analizlere tabi tutarak sunan kişi değil; bizzat alanda zaman harcayan, araştırma kapsamındaki kişilerle doğrudan görüşen ve gerektiğinde bu kişilerin deneyimlerini yaşayan, alanda kazandığı bakış açısını ve deneyimleri toplanan verilerin analizinde kullanan kişidir. (Yıldırım, A., Şimşek, H. 2005) Bodgan ve Biklen, (1992) nitel araştırmacının rolünü çok etkili olarak şu şekilde açıklamışlardır; “Araştırmacı geçerken uğrayan, ziyaret etmek için gelmiş, her şeyi bilen birisi değil, öğrenmek isteyen kişidir. Araştırdıkları gibi olmak isteyen değil, onlar gibi olmanın nasıl bir şey olduğunu anlamaya çalışan birisidir.” Yani nitel araştırmalarda araştırmacıdan beklenen katılımcıya karşı empatik anlayışı (empathic understanding) geliştirmesidir.

Yapılan bu çalışmada, araştırma konusunu oluşturan “A” ilköğretim okulu ile araştırmacı arasında izin problemi yaşanmış ve daha sonrasında gerekli izinler alınarak sorun ortadan kaldırılmıştır. Yaşanan bu durum, araştırmacının okul tarafından veya okulun araştırmacı tarafından içselleştirilmesine kısmen mani olmuştur. Bu durumun nitel araştırmalarda araştırmacının rolü açısından sakınca doğuracağı düşünüldükçe, araştırmacı, araştırma öncesinde okulu ziyaret ederek, okulda görüşme yapacağı katılımcılar ile ön görüşmeler yapmıştır. Bu görüşmede katılımcılara gerekli etik kurallar hatırlatılarak katılımcılarla mümkün olduğunca sıcak ilişkiler oluşturulmaya çalışılmıştır. Araştırma konusu ile ilgili okul hiyerarşisi içinde 4 farklı statüye sahip personel (yönetici, öğretmen, öğrenci, hizmetli) tespit edilerek haftada bir gün okula uğranmış ve her uğramada bir personel ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme günleri özellikle kulüp çalışmalarının olduğu güne denk getirilerek kol çalışmalarını da gözleme fırsatı bulunmuştur. Bu süreç içerisinde araştırmacı ve katılımcılar arasında samimi bir ortam sağlanmış ve daha derin ve zengin veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Görüşmeler esnasında araştırmacı kendi varsayımlarını ve ön yargılarını araştırma sürecinde elde edilen verilerden ayrı tutmaya çalışmıştır. Araştırmacının öznelliği ve kendi görüşleri verilerin analizi sonrasında yorumlama esnasında devreye sokulmuştur.

Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenilirliği:

Bir araştırmanın niteliği o araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği ile olanaklı bir durumdur. Nicel araştırmalar için geçerlilik genel anlamda aynı uygulamanın

farklı ortamlarda da aynı sonuçları vermesi ile ölçülür. Ancak nitel araştırmalarda örneklemin evreni değil de daha çok kendini ve olguları yansıtmaya düşüncesi geçerliliğe daha farklı bir yaklaşımın oluşmasına neden olmuştur. Kirk ve Miller (1986)'e göre nitel araştırmalarda geçerlilik araştırmacının araştırdığı olguyu, olduğu biçimiyle ve olabildiğince yansız gözlemesi anlamına gelir. Geçerliliği artırmanın yolları nitel araştırma yöntemlerini konu alan kitaplarda detaylı olarak anlatılırken Miles ve Huberman (1994)'in de ifade ettikleri, araştırmaya dahil edilen kişilerle aynı ortamı paylaşma ve gerekirse "empati" kurma görüşü ortak düşünce olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı araştırmacılar geçerliliği kendi içinde iç ve dış geçerlik olmak üzere ikiye ayırmış ve bunlar için alınması gereken tedbirleri araştırmalarında genişçe açıklamışlardır. Nitel araştırmalar bu açıdan bakıldığında ön çalışmaları ve süreçleri daha ağır işleyen çalışmalar olarak da görülebilir. Ancak her şeyden önce nitel çalışmanın nicel çalışmadan daha dikkatli bir çalışma alanı olduğunu kabul etmek şartıyla bu süreç daha kolay aşılabılır. Burada araştırmacı araştırmasının planlama döneminde, geçerliliği artırmak için zaman ayırmalı ve uygulama aşamasında da geçerlilik için ayrı bir çaba göstermelidir (Miles & Huberman, 1994).

Nitel çalışmalar için önemli unsurlardan biri de güvenilirliktir. Güvenilirlik bir ölçümün bağımlılığını gösterir. Yani bir durum ile ilgili ölçüm güvenilir ise aynı durumun her ölçümü de aynı sonucu vermelidir (Kuş, 2003). Nitel araştırmalara önemli değer ve özellik kazandıran güvenilirliğin sağlanması için aynı zamanda alınabilecek başka tedbirler de geliştirilebilir. Bu tedbirlerin çeşitleri ve özellikleri araştırmacının özelliği ve araştırmacının şartları oluşturma biçimine bağlı olarak değişebilir (Miles & Huberman, 1994).

Aslında geçerlilik ve güvenilirlik ifadeleri nicel araştırmalar için kullanılmaktadır. Nicel araştırmalardaki geçerlilik ve güvenilirlik ifadelerinin yerini, nitel araştırmalarda inanılabilirlik, aktarılabilirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik ifadeleri almaktadır. Bu durumun daha açık eşleşmesi Tablo 1'de görüldüğü gibidir.

Tablo 1. Nitel-Nicel Araştırmalar Arasındaki Geçerlilik ve Güvenilirlik İlişkisi

NİCEL ARAŞTIRMA	NİTEL ARAŞTIRMA	KULLANILACAK DOĞRULAMA YÖNTEMLERİ
İç Geçerlilik	İnanılabilirlik (Credibility)	Harmanlama (üçgenleme)
		Katılımcı teyidi
		Uzun süreli etkileşim
		Derinlik odaklı veri toplama
		Uzman incelemesi
Dış Geçerlilik	Aktarılabilirlik (Transferability)	Ayrıntılı betimleme Amaçlı örnekleme
İç Güvenilirlik	Tutarlılık (Dependability)	Tutarlılık incelemesi
Dış Güvenilirlik	Teyit edilebilirlik (Confirmability)	Teyit incelemesi

Yapılan çalışmada, araştırmanın inanılabilirliğini sağlamak üzere Denzin ve Lincoln (1994) tarafından geliştirilen araştırmacı ve yöntem üçgenlemesi ile beraber uzman incelemesine yer verilmiştir. Verilerin elde edilmesinde farklı yöntemlere (yarı yapılandırılmış mülakat, yarı yapılandırılmış gözlem ve doküman incelemesi) başvurulurken verilerin değerlendirilmesi farklı araştırmacılarca da onaylanmıştır. Bunun yanı sıra veriler uzman incelemesinden geçirilmiştir. Araştırmanın aktarılabilişliğinin sağlanabilmesi için amaçlı örnekleme yoluna gidilmiş ve mümkün olduğunca araştırma süreci okuyucuya detaylı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Son olarak, yapılan araştırmada doğrulanabilirlik kriterinin sağlanabilmesi için, işlenmemiş veriler, bulgular, yorum ve öneriler kayıt altına alınarak tekrar tekrar denetlenmiştir. Araştırma sürecinde kullanılan notlar (araştırmacının kişisel notları, beklentileri ve karalamalar) araştırma raporuna eklenerek okuyucuya kolaylık sağlamaya çalışılmıştır ve böylelikle araştırma süreci açık hale getirilmeye çalışılmıştır.

Veri Toplama Aracı ve Veri Toplama Aracının Uygulanması:

Sosyal bilimlerde gerçekleştirilen araştırmalarda her araştırmacı, sosyal olaylara karşı geliştirdikleri farklı bakış açılarından dolayı farklı araştırma metodolojileri belirler ve bu metodolojiler çerçevesinde de farklı veri toplama tekniklerini kullanarak farklı özellikteki verileri toplarlar. Yapılan bu çalışmada da farklı özellikteki verileri ortaya koyabilmek için farklı veri toplama tekniklerine başvurulmuştur. Araştırma sürecinde uygulanan araştırma soruları ve veri toplama teknikleri Tablo 2’de gösterildiği gibidir.

Tablo 2. Araştırma Soruları ve Veri Toplama Teknikleri

Veri Toplama Teknikleri		Mülakat	Gözlem Analizi	Doküman
Araştırma Soruları				
1	Ülkemizdeki en önemli çevre sorunu size göre nedir?	+	-	-
2	Okulunuzda çevre konularına yönelik daha çok ne tür etkinlikler düzenliyorsunuz? Neden?	+	+	+
3	Okulunuzda uygulanan çevre eğitimi çalışmalarında ne tür sorunlarla karşılaşıyorsunuz?	+	+	-
4	Okulunuzda düzenlenen çevre etkinliklerine yönelik herhangi bir kurum, kuruluş ya da kişilerden destek görüyor musunuz?	+	-	-
5	Çevre etkinlikleri öncesinde öğrencilerinizle olan iş birliğiniz ne düzeydedir?	+	+	+
6	Okulunuzun çevreye duyarlılıkları konusunda yönetici, öğretmen, öğrenci ve veli profili hakkında ne düşünüyorsunuz?	+	+	-
7	Daha aktif bir çevre eğitim süreci için neler önerebilirsiniz?	+	-	-
8	“A” ilköğretim okulunun çevre eğitimi konusundaki başarısının altında yatan en temel neden sizce nedir? Neden?	+	-	-

Araştırma öncesinde yarı yapılandırılmış mülakat olarak belirlediğimiz araştırma tekniğine ihtiyaç doğrultusunda yarı yapılandırılmış gözlem ve doküman incelemesi de eklenmiştir. Araştırma sorusuna aranan cevap ve araştırmanın süreci araştır-

macıyı böyle bir değişikliğe yönlendirmiştir. Aynı şekilde 6 soru olarak belirlediğimiz araştırma sorularının sayısı araştırma sürecinde katılımcılardan elde edilen veriler doğrultusunda önce 10'a çıkarılmış, daha sonra ise 8'e indirilmiştir. Araştırma sürecinde öncelikle yarı yapılandırılmış mülakat çalışmalarına yer verilerek katılımcıların araştırma soruları çerçevesinde görüşlerine başvurulmuştur. Haftada bir gün bir katılımcı ile gerçekleştirilen mülakat çalışmalarında mülakat günü olarak kulüp çalışmalarının haftada 1 saat şeklinde gerçekleştirildiği Çarşamba günü seçilerek kulüp çalışmalarının gözlenmesi sağlanmıştır. Diğer katılımcılardan farklı olarak öğrencilerle grup mülakatı gerçekleştirilmiştir. Böylelikle öğrencilerden daha fazla veri edilmesi yoluna gidilmiştir. Gerçekleştirilen mülakat çalışmasının ardından yapılan gözlemler ile mülakat verilerinin doğal ortama olan yansımaları incelemeye alınmış ve daha derin verilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Mülakat çerçevesinde elde edilen veriler elektronik olarak kaydedilip, sonrasında araştırmacı tarafından transkript edilmiştir. Gözlem çalışmalarından elde edilen veriler ise gözlem formu üzerine işaret edilerek kısa notlar düşülmüştür. Bunların dışında araştırma konusu ile ilgili yıllık çalışma taslağı, kulüp dosyası ve öğrenci etkinlik dosyaları incelenerek doküman analizi gerçekleştirilmiştir. Mevcut dokümanların incelenmesi dışında incelenmek istenen bazı dokümanlar (okul-aile birliği etkinlik dosyası vb.) okul yönetimce uygun görülmemiştir.

Verilerin Analizi:

Yapılan çalışmada betimsel analiz gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın gerçekleştirildiği kurum hiyerarşisi içerisinde farklı statüye sahip bireylerle birebir mülakat çalışması yapılmıştır. Sadece öğrencilerle yapılan çalışmada bir farklılık olarak grup mülakatına gidilmiştir. Mülakat verileri elektronik olarak kaydedilmiş ve sonrasında araştırmacı tarafından transkript edilmiştir. Elde edilen ilk veriler doğrultusunda verilerin doğal ortamdaki yansımalarını görebilmek için gözleme başvurulmuştur. Gözlem verileri yarı yapılandırılmış gözlem formu üzerinde değerlendirilmiştir. Ayrıca bazı araştırma sorularının taleplerine cevaben doküman analizine yer verilmiştir. Doküman analizinden elde edilen verilerin mülakatları ne ölçüde desteklediği incelenmiştir. Tüm bu çalışmalar sonrasında elde edilen ham veriler tekrar tekrar okunarak araştırma kapsamı dışında kalan veriler çıkartılmış ve veriler indirgenmiştir (Data Reduction). İndirgenen verilerden kodlamalara geçilmiştir. Kodlamalardan yapılan çıkarımlar sonucu oluşturulan ifadeler tema haline getirilerek okuyucu için anlamlı bir hale sokulmuştur. Elde edilen temalar ve kodlardan matris ve network (ilişkiler ağı) oluşturularak okuyucunun işi kolaylaştırılmaya çalışılmıştır. Böylece her bir katılımcının her bir araştırma sorusu hakkındaki görüşlerini görebileceğimiz tablolar oluşturularak veriler sergilenmiştir (Data Display). Sergilenen verilerden anlamlı sonuçlar çıkarılmaya çalışılarak, araştırma sonlandırılmıştır (Conclusion).

Bulgular

Bu bölümde araştırma soruları çerçevesinde elde edilen veriler, katılımcıların bakış açılarına dayalı olarak analiz edilerek sunulmuştur. Katılımcıların (yönetici, öğretmen, hizmetli ve öğrenciler) "A" ilköğretim okulunun çevre eğitimi hususundaki başarısının nedenlerine yönelik görüş ve düşünceleri bu bölümde sunulmaktadır. Ortaya çıkan görüş ve düşünceler, her bir alt probleme yönelik görüş ve düşünceler bağlamında ele alınarak bu görüş ve düşünceleri yansıtan betimlemelere, matrislere ve networklere yer verilmiştir. Yapılan çalışmanın içeriği nedeniyle daha çok role-ordered (rol sıralı) matrisler oluşturulmuştur.

Birinci alt problemimizi ortaya koymaya yönelik olarak sorulan, "Ülkemizdeki en önemli çevre sorunu size göre nedir?" sorusuna ait veriler Şekil 1'de açıklanmaya çalışılmıştır. Şekil 1 incelendiğinde katılımcıların, ülkemizdeki çevre sorunlarıyla ilgili daha çok su kirliliği, hava kirliliği, toprak kirliliği, radyoaktif kirlilik, gürültü kirliliği, katı atık sorunu ve çevre eğitimi sorunu olmak üzere 6 farklı tema üzerinde yoğunlaştıkları görülmüştür.

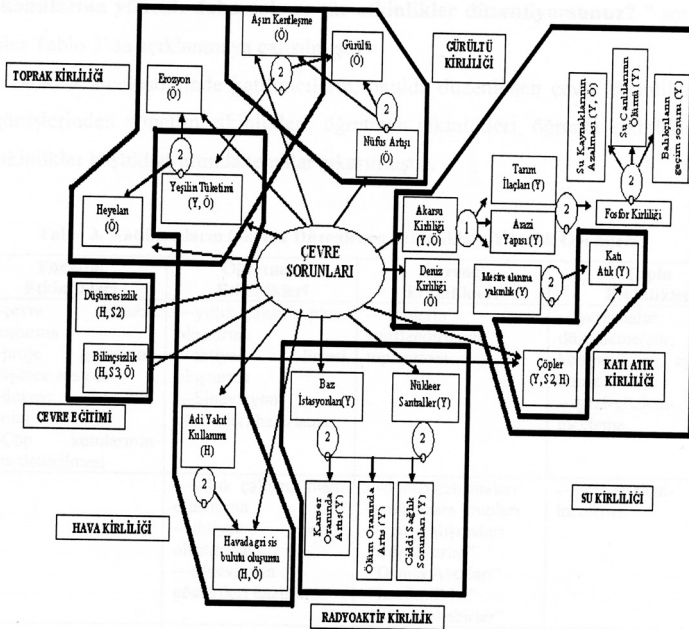
Yönetici, su kirliliği, radyoaktif kirlilik ve katı atık sorunu üzerinde yoğunlaşarak şu ifadeleri yer vermiştir:

"...1986'daki Çernobil Nükleer Santralinin patlamasından sonraki dönemden bugüne kadar birçok akrabamı kanserden kaybettim. Açıkçası kendimden de korkmuyor değişim.... Bugün bile bu kanser vakalarındaki artışı başka yerlerde arayan insanlar var maalesef. Bugün kafamızı nereye çevirsek baz istasyonları yükseliyor binaların aralarından. Bu baz istasyonları tarafından yayılan ışınlar biz farkında olmadan sağlığımızı ciddi boyutta tehdit ediyor bence..."

Fosfor kirliliği ile ilgili yöneticinin ifade ettiği şu görüşler dikkat çekicidir:

".....bölgemizi bildiğiniz gibi yamaçlara kuruludur. Yamaçlardaki ekim alanlarında kullanılan tarım ilaçları yağmurlarla birlikte akarsulara ve denize doğrudan karışmaktadır. Bugün Uzungöl'ün durumu da budur. Son yıllarda Uzungöl'ün rengi değişti. Bunun nedeni de yamaçlardaki ekim alanlarından göle akan tarım ilaçlarıdır...."

Şekil 1. Katılımcıların Ülkemizdeki Çevre Sorunlarına Yönelik Görüşleri



Öğretmen ise daha çok aşırı kentleşmenin beraberinde getirdiği gürültü kirliliği ve toprak kirliliği üzerinde yoğunlaşmıştır.

“.....Geçmişte ağaçlık ve yeşilin her tonunun mevcut olduğu ortamlar şehirleşmeye kurban gitmiş ve her an heyelan ve erozyon korkusu içindeyiz. Yine şehirleşmenin sonucu olarak artan nüfus ve beraberindeki gürlütlü kirliliği....”

Öğrenci ise daha çok çevre eğitimi ve katı atık sorunu üzerine yoğunlaşmış ve şu ifadelere yer vermiştir:

“....Bana göre çöpler. Çünkü nereye gitsek çöplerle karşılaşırız. İnsanlar ellerindeki her şeyleri yere atıyor..... uyardığımızda kötü cevaplar alıyoruz. Dalga geçiyorlar bizimle. Çöpler diyorlar bize.....”

Hizmetli ise daha ağırlıklı olarak hava kirliliği, çevre eğitimi ve katı atık sorunu üzerinde yoğunlaşmış ve şu ifadelere yer vermiştir:

“.....Ülkemizin en önemli çevre sorunu bence yerlere atılan çöplerdir..... insanlar ellerine geçirdiklerini yerlere atıyorlar. Bunun nedeni eğitimsizliktir..... Bunun dışında birde hava kirliliği var. Kış aylarında geceleri sokağa çıktığımızda çok kötü bir kokuyla karşılaşırız. Hava gri bir renk oluyor. Adi yakıtların kullanımı buna neden oluyor bence.”

İkinci alt problemimizi ortaya koymaya yönelik olarak sorulan, “Okulunuzda çevre konularına yönelik daha çok ne tür etkinlikler düzenliyorsunuz?” sorusuna ait veriler Tablo 3’te açıklanmaya çalışılmıştır.

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların, okulda düzenlenen çevre etkinlikleri ile ilgili görüşlerinden yönetim etkinlikleri, öğretmen etkinlikleri, öğrenci etkinlikleri ve toplu etkinlikler başlıkları altında temalar çıkarılmıştır.

Tablo 3. Katılımcıların Okulda Düzenlenen Etkinliklere Yönelik Görüşleri

	Yönetim Etkinlikleri	Öğretmen Etkinlikleri	Öğrenci Etkinlikleri	Toplu Etkinlikler
Y	—çevre kulübü oluşturma —proje geliştirme (düşünce aşaması) —ihtiyaç listesinin temini —Çöp kutularının temizletilmesi	—yıllık çalışma planı oluşturma —ihtiyaç listesi oluşturma —Sinevizyon gösterileri hazırlama	—çöplerin sınıflandırılarak toplanması	—yarışmalar düzenleme(şiiir, resim, kompozisyon, ayın en temiz sınıfı) —gezi-gözlem-inceleme
Ö		—yıllık çalışma planı oluşturma —ihtiyaç listesi oluşturma —Sinevizyon gösterileri hazırlama	—drama çalışmaları —münazara grupları —grup çalışmaları “Çöpsavarlar” “Damla Avcıları” “İsrafkolikler” “Eko-muhabirler”	—gezi-gözlem-inceleme
S		—video gösterileri(S3)	—müzik çalışmaları(S2) —tiyatro çalışmaları(S2) —grup çalışmaları(S3)	
H	—çöp kutularının temizletilmesi —bahçe düzenlemesi —sınıf ve koridorların temizletilmesi	—film gösterilmesi	—müzik çalışmaları —tiyatro çalışmaları —çöplerin sınıflandırılarak toplanması	

Yönetici her bir tema için yapılan etkinliklerden bahsetmiş ve şu ifadelere yer vermiştir:

“...Arkadaşlarımız bize sene başında kulübün yıllık çalışma taslağını getirirler. Biz de bu taslağa bakarak onların ne zaman neye ihtiyacı olduğunu tespit eder ve ona göre de bir ihtiyaç listesi oluştururuz..... mutlaka ayda bir gün video gösterileri sunuyoruz öğrencilerimize.... kulübümüzün düzenlediği şiir, resim ve kompozisyon yarışmaları var..... Yönetim olarak bizde ayın en temiz sınıfı etkinliğini düzenliyoruz ve her gün nöbetçi olan öğretmenimizden nöbet defterine çıkışta o gün en temiz sınıf hangisiyse yazmasını istiyoruz. Bunun dışında biz yönetim olarak çöplerin sınıflandırılarak atıldığı çöp kutuları getirtirdik ve bunları okul bahçesine yerleştirdik..... Çöp kutularının temiz tutulması çok önemli..... Yıllık gezi programlarımız vardır ve yılsonuna kadar bunu planlar ve yılsonunda uygularız....”

Öğretmen ise daha çok öğretmen ve öğrenci etkinlikleri üzerine yoğunlaşarak şu ifadelere yer vermiştir:

“...Biz kendilerine(yönetime) yıllık çalışma planımızı ve bununla ilgili gerekli kaynak ve araç-gereçleri sunarız.....Örneğin “Damla avcıları” grubumuz var ve bu grup teneffüslerde lavabolarda açık kalan muslukları kapatıyorlar. “İsrafkollukler” grubumuz var ve teneffüslerde açık kalan lambaları kapatıyorlar. “Çöpsavarlar” grubumuz var ve onlar da yine teneffüslerde bahçedeki çöpleri topluyorlar ve okul bahçemizdeki geri dönüşüm kutularına atıyorlar. Son olarak “Eko-muhabirler” grubumuz var ve gazete ve dergilerdeki çevre haberlerini toplayarak okul çevre panosunu oluşturuyorlar. Bu gruplar her ay görev değişikliğine giderek her etkinlikte yer alma şansı buluyorlar..... Mesela öğrencilerimize her ay düzenli olarak sine-vizyon gösterileri sunduk, çevre kulübü bünyesi içinde drama çalışmaları gerçekleştirdik ve bu drama çalışmalarını tüm okulun katıldığı o sine-vizyon gösterilerinin arkasına ekledik.....Münazara grupları oluşturup aylık etkinliğimize bu çalışmayı eklemek istiyoruz. Tüm bunların dışında yıl sonunda okulca bir gezi düzenleyip, öğrencilerimizin çevreyle iç içe olmasını sağlayacağız.....”

Öğrenciler ise daha çok kendi yapmış oldukları öğrenci etkinlikleri üzerine yoğunlaşmış ve şu ifadelere yer vermişlerdir:

“...Gruplara ayrıldık. Her grup değişik çalışmalar yapıyor..... Müzik grubumuz var. Orda öğretmenimiz bize çevre ile ilgili şarkılar veriyor. Bu şarkıları çalışıyoruz. Daha sonra bunu her ay yaptığımız çalışmalarda kullanıyoruz. Bir de tiyatro grubumuz var. Onlar da bu çalışmalara katılıyorlar....”

Hizmetliler ise daha çok yönetim ve öğrenci etkinlikleri üzerinde yoğunlaşmış ve şu ifadelere yer vermiştir:

“.....Her ay salonda bütün okul toplanıyor konferans düzenliyoruz. Film seyrediyorlar, şarkılar söylüyorlar, tiyatro yapıyorlar.... Birde bu öğrenciler teneffüs saatlerinde bahçedeki çöpleri toplayıp ayrı ayrı çöp kutularına atıyorlar..... Çöp kutularının yıkanarak temizlenmesi, bahçe düzenlenmesi, sınıfların ve koridorların süpürülerek silinmesi gibi işleri yapıyorum.....”

Üçüncü alt problemimizi ortaya koymaya yönelik olarak sorulan, “Okulunuzda uygulanan çevre eğitimi çalışmalarında ne tür sorunlarla karşılaşılıyorsunuz?” sorusuna ait veriler Şekil 2’de açıklanmaya çalışılmıştır. Şekil 2 incelendiğinde katılımcıların, okulda düzenlenen çevre etkinliklerinde karşılaştıkları sorunlarla ilgili daha çok öğretmen kaynaklı, öğrenci kaynaklı, okul kaynaklı ve okul dışı kaynaklı olmak üzere 4 farklı tema üzerinde yoğunlaştıkları görülmüştür.

Öğretmen;

“..... Bu yapılan etkinlikler her ne kadar okula sunulsa da sınıf ortamına taşımakta zorlanıyoruz. Çevre kulübündeki o istekliliği sınıflarda göremiyoruz. kulübümüze gerçekte katkı sağlayabilecek 2. kademedeki öğrencilerden pek yararlanamıyoruz. Bunun en temel nedeni de çocukların OKS sınavlarına yoğunlaşması olarak düşünüyoruz..... özellikle ilköğretim 2. kademe çocuklarının velileri bu tür etkinliklere çocuklarının yönelmesini istemiyor. Daha çok öğretim olarak okulu değerlendiriyorlar. Üzerimizde bu konuda müthiş bir veli baskısı hissediyoruz..... Çocuk gireceği sınavı gözünde o kadar büyütüyor ki, çevresinde çember şeklinde bir kalkan oluşturup bu çember içerisinde sınav sorularıyla boğuşuyor. Sosyalleşmeyi bir kenara bırakıyor maalesef. Bu da çocukları bu tür etkinliklerden uzaklaştırıyor..... zaman sıkıntımız var. Haftada 1 saatle daha önce ifade ettiğimiz etkinlikleri yapmamız mümkün değil..... bizim ayrı bir çalışma odasına ihtiyacımız var..... bazı çalışmalarda amacı gerçekleştiriyoruz. Daha önce de söylemiştim. Maalesef ülkemizde yıllık olarak yılsonlarında düzenlenen gezi-gözlem-inceleme çalışmaları sadece gezi boyutunda kalıyor. Bu noktada koordinatörlerin bu konudaki yeterlilikleri çok önemlidir.....”

Hizmetli ve öğrenciler ise daha çok okul kaynaklı ve öğrenci kaynaklı sorunlara yoğunlaşmış ve şu ifadelere yer vermişlerdir:

Hizmetli;

“....Öğrenciler zaman kısıtlı olduğundan apar topar bir gürlütle ile sınıflardan çıkarken çöp kutularını deviriyorlar. Devamlı kontrol etmek zorunda kalıyorum. Bir de bahçede ki çöp kutuları temiz kullanılmıyor.... Bir de bazı öğrenciler görevli öğrencilerle “çöpçüler” diye dalga geçiyor.....”

Öğrenci;

“....Bazı arkadaşlarımız bizimle dalga geçiyorlar. Buna üzülüyoruz..... Çok sık bir araya gelemiyoruz.... Bazen derslerimizi etkiliyor.... Bir de bizim odamız yok....”

Dördüncü alt problemimizi ortaya koymaya yönelik olarak sorulan, “Okulunuzda düzenlenen çevre etkinliklerine yönelik herhangi bir kurum, kuruluş ya da kişilerden destek görüyor musunuz?” sorusuna ait veriler Tablo 4’te açıklanmaya çalışılmıştır.

Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların, okulda düzenlenen çevre etkinlikleri esasında almış oldukları destek ile ilgili daha çok maddi destek, manevi destek, katılım desteği ve araç-gereç ve personel desteği olmak üzere 4 farklı tema üzerinde yoğunlaştıkları görülmüştür.

Yönetici daha çok araç-gereç desteği ve maddi destek üzerine yoğunlaşmış ve şu ifadelere yer vermiştir:

“....bu tür çalışmalar mutlaka az da olsa para gerektiriyor ve bizde böyle durumlarda okul-aile birliği’ne baskı oluşturuyoruz. Nispeten onlar yardımcı olsa da yeterli değil..... Belediye’den, Sağlık Müdürlüğü’nden ve Sivil Savunma’ dan zaman zaman araç-gereç ve personel desteği alabiliyoruz.....”

Öğretmen ise daha çok katılım desteği, araç-gereç ve personel desteği ve manevi destek üzerine yoğunlaşmış ve şu ifadelere yer vermiştir:

“.....Kulüp olarak bizim tek destek kaynağımız yönetimimizdir. Biz kendilerini yıllık çalışma planımızı ve bununla ilgili gerekli kaynak ve araç-gereçleri sunarız. Onlarda sağ olsunlar bu isteklerimizi hiçbir zaman geri çevirmezler. Bunun dışında öğretmen arkadaşlarımız da bizi yaptığımız çalışmalarda destekler ve yardım ederler....”

Birçoğu kulübün yapmış olduğu çalışmalardan memnun. Bize olan manevi destekleri üst düzeyde diyebilirim. Özellikle resim, müzik ve Türkçe öğretmenlerimiz öğrencilerle işbirliğine girerek bize çok yardımcı olurlar..... Bu arada kol dışındaki öğrencilerimizde katılım noktasında bize destek olurlar..... yanılmıyorsam belediyeden destek sağlanıyor ama emin değilim.....”

Tablo 4. Katılımcıların Çevre Etkinlikleri Sırasında Almış Oldukları Desteğe Yönelik Görüşleri

	Manevi Destek	Maddi Destek	Katılım Desteği	Araç-Gereç ve Personel Desteği
Y		—okul-aile birliği		—belediye —il sağlık müdürlüğü —sivil savunma
Ö	—öğretmenler		—öğretmenler (resim, müzik, Türkçe öğretmenleri) —öğrenciler	—yöneticiler —belediye
S	—yöneticiler(S2) —öğretmenler(S2)		—öğretmenler(S2) —hizmetliler(S5)	
H	—yöneticiler —öğretmenler		—öğrenciler	—belediye

Öğrenciler ise daha çok manevi destek ve katılım desteği üzerinde yoğunlaşmış ve şu ifadelere yer vermişlerdir:

“....Bize öğretmenlerimiz çok destek oluyor. Bir de müdür yardımcımız var. Onlar bizim için çok çalışıyorlar. Bir defasında müdür yardımcımız toplantımıza katılmıştı. Bize çok güzel şeyler söyledi..... Aynı şeyleri bize öğretmenlerimizde sık sık söylüyor. Bize önem veriyorlar. Biz de onlara layık olmak istiyoruz..... Bir de X ve Y abi (hizmetliler) var. Onlar da bize okul bahçesindeki çöpleri toplarken yardımcı oluyorlar....”

Hizmetliler ise daha çok manevi destek, katılım desteği ve araç-gereç ve personel desteği üzerine yoğunlaşmış ve şu ifadelere yer vermişlerdir:

“....Öğrenciler bize yardımcı oluyorlar, öğretmenlerimiz ve idaremiz bizi destekliyor. Yaptığımız her şey için bize teşekkür ediyorlar. Yaptığımızın güzel bir davranış olduğunu ve öğrencilere örnek olduğumuzu söylüyorlar..... Bazen belediye temizlik malzemeleri için yardımda bulunuyor. Belediye bizim çöp kutularımızı ayrı ayrı topluyor..... Bir de kışın tukanan bacalarımızın temizliğinde belediye işçileri bize yardımcı oluyor.....”

Beşinci alt problemimizi ortaya koymaya yönelik olarak sorulan, “**Çevre etkinlikleri öncesinde öğrencilerinizle olan iş birliğiniz ne düzeydedir?**” sorusuna ait veriler Tablo 5’te açıklanmaya çalışılmıştır.

Tablo 5 incelendiğinde katılımcıların, okulda düzenlenen çevre etkinlikleri öncesinde öğrencilerle olan iş birliği ile ilgili görüşlerinde çevre kulübü öğrencileri, diğer kulüp öğrencileri ve kulüp dışı öğrenciler olmak üzere 3 farklı tema üzerinde yoğunlaştıkları görülmüştür.

Tablo 5. Katılımcıların Öğrencilerle Olan İş Birliklerine Yönelik Görüşleri

	Çevre Kulübü Öğrencileri		Diğer Kulüp Öğrencileri	Kulüp Dışı Öğrenciler
	1. Kademe	2. Kademe		
Y	Yüksek	Düşük	B.Y	B.Y
Ö	Yüksek	Düşük	Orta	Düşük
S	Yüksek (S3)		Orta (S2)	Düşük (S1)
H	Yüksek		B.Y	Düşük

Yöneticiler doğrudan çevre kulübü öğrencileri üzerinde yoğunlaşarak şu ifadelerle yer vermişlerdir:

“...gerçek anlamda faydalanabileceğimiz çocukları kullanamıyoruz. Bu çocukların birçoğu OKS sınavına hazırlandığı için geri planda kalıyorlar. Daha çok alt sınıflardan öğrencilerle bu tür etkinlikleri yürütüyoruz....”

Öğretmen ve öğrenciler ise oluşturulan bütün temalar üzerinde görüş bildirmiş ve şu ifadelerle yer vermişlerdir:

Öğretmen;

“.....Kulüpteki öğrencilerimizin gerek hazır bulunuşlukları gerekse isteklilikleri ri gayet iyi. Ama okul olarak baktığımızda aynı şeyi söyleyemiyorum. Çünkü daha önce de söylemiştim. Özellikle 7 ve 8. öğrencilerinin velileri daha çok OKS’ ye odaklandıkları için 2. kademe öğrencilerini pek kullanamıyoruz..... Bunun yanı sıra bazı eğitici kollarla da iş birliği içerisindeyiz. Özellikle sivil savunma ve Yeşilay kolu öğrencileri ile etkinliklerde birlikte çalışıyoruz.....”

Öğrenciler;

“.....Çevre kolundaki arkadaşlarımızla çok iyi. Aramızda bir iş bölümü var. Herkes işini yapıyor.....Çevre kolu dışındaki kollarla da iş birliğimiz oluyor bazen. Onlar bize yardımcı oluyorlar.....Ama bütün arkadaşlarla işbirliğimiz yok.....”

Hizmetliler ise daha çok çevre kulübü öğrencileri ve kulüp dışı öğrenciler üzerinde yoğunlaşarak şu ifadelerle yer vermişlerdir:

“.....Çevre kulübü öğrencileriyle aramızda iş birliği yapıyoruz..... Bir de bazı öğrenciler görevli öğrencilerle “çöpçüler” diye dalga geçiyor. Onları uyarıyorum ve bazen öğretmenlerine şikâyet ediyorum.....”

Altıncı alt problemimizi ortaya koymaya yönelik olarak sorulan, “Okulunuzun çevreye duyarlılıkları konusunda yönetici, öğretmen, öğrenci ve veli profili hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna ait veriler Tablo 6’da açıklanmaya çalışılmıştır.

Tablo 6. Katılımcıların Yönetici, Öğretmen, Öğrenci ve Veli Duyarlılığı Hakkındaki Görüşleri

	Yönetici Duyarlılığı	Öğretmen Duyarlılığı		Öğrenci Duyarlılığı		Veli Duyarlılığı
		Çevre Kulübü Öğretmenleri	Kulüp Dışı Öğretmenler	Çevre Kulübü Öğrencileri	Kulüp Dışı Öğrenciler	
Y	Çok Duyarlı	Çok Duyarlı	Duyarlı	Çok Duyarlı	Duyarsız	B.Y
Ö	Çok Duyarlı	Çok Duyarlı	Duyarlı	Çok Duyarlı	Duyarsız	B.Y
S	Çok Duyarlı (S2)	Çok Duyarlı (S3)	Duyarlı (S1)	Çok Duyarlı (S3)	Duyarsız (S3)	Duyarlı (S1, S3, S4)
H	Çok Duyarlı	Duyarlı		Çok Duyarlı	Duyarsız	B.Y

Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların, çevre duyarlılıkları konusunda yönetici, öğretmen, öğrenci ve veli profilleri ile ilgili görüşlerinde, öğretmen duyarlılığı çevre kulübü öğretmenleri ve kulüp dışı öğretmenler olarak iki ayrı temada değerlendirilirken, aynı şekilde öğrenci duyarlılığı da çevre kulübü öğrencileri ve kulüp dışı öğrenciler olarak iki ayrı temada değerlendirilmiştir. Yönetici, öğretmen ve öğrencilerin görüşleri paralellik gösterirken, hizmetli görüşlerinde küçük bir farklılık göze çarpmaktadır. Diğer kulüp öğrencileri ve kulüp dışı öğrenciler olmak üzere 3 farklı tema üzerinde yoğunlaştıkları görülmüştür. Yönetici, öğretmen ve hizmetliden veli profili hakkında bilgi alınmazken, öğrencilerden bu konuda bilgi alınabilmiştir.

Yönetici, öğretmen, hizmetli ve öğrenciler daha çok yönetici, öğretmen ve öğrenci profilleri üzerine yoğunlaşmış ve şu ifadelere yer vermişlerdir:

Yönetici;

“.....Yönetici arkadaşlarımızın birçoğu bu konuda gerçekten çok hassas ve duyarlıdır..... Öğretmenlerimize gelince kol öğretmenlerimiz bu konuda gerçekten çok iyi..... Diğer öğretmen arkadaşlarımızda kol öğretmenlerimize destek oluyor ve ellerinden geleni yapıyorlar..... Öğrencilerimizin de yarısı bu konuda duyarlıdır diyebilirim. Özellikle kolda görev alan öğrencilerimiz çok gayretliler.....”

Öğretmen;

“....Yönetim bu konuda bizi çok destekliyor. Şimdiye kadarki hiçbir isteğimiz reddedilmiştir. Özellikle müdür yardımcımız M. Bey bu konuda çok duyarlıdır.... öğrencilerimizin en azından yarısının diğerlerine göre daha duyarlı olduğunu söyleyebilirim.....”

Öğrenci;

“....Müdür yardımcımız M.Bey çevre koluna çok yardımcı oluyor. Bizi destekliyor....Öğretmenlerimiz bizimle çok ilgileniyorlar.... Sadece çevre kolundaki öğretmenler değil. Dersimize gelen bütün öğretmenlerimiz bizi bu konuda uyarıyor.... Öğrencilerin hepsi duyarlı değil. Bazıları gerçekten çok iyiler. Bize yardımcı ve destek oluyorlar. Ama çoğu ilgisiz davranıyor..... Benim annem babam da beni destekliyor.

Yaptığımız şeylerin çok güzel şeyler olduğunu söylüyorlar..... Benim annem babam da destekliyor fakat derslerimi ihmal etmememi söylüyorlar.....”

Hizmetli;

“...Yöneticilerimiz bu konuda çok titizler.... Öğretmenlerimiz de öyleler.... Ama bazı öğrencilerimiz bu konuda çok dikkatsizler. Mesela çevre kulübü öğrencileri çok çalışıyorlar....”

Yedinci alt problemimizi ortaya koymaya yönelik olarak sorulan, “**Daha aktif bir çevre eğitim süreci için neler önerebilirsiniz?**” sorusuna ait veriler Tablo 7’de açıklanmaya çalışılmıştır.

Tablo 7 incelendiğinde katılımcıların, daha aktif bir çevre eğitimi için önerileri ile ilgili görüşleri çevre etkinliklerine yönelik, öğrencilere yönelik, öğretmenlere yönelik ve okul ve kurumlara yönelik olmak üzere 4 farklı tema üzerine yoğunlaştığı görülmüştür.

Yönetici ve öğretmen tüm temalar üzerine görüş bildirmiş ve şu ifadelere yer vermişlerdir:

Yönetici;

“...Aileler çocuklarına bu konuda örnek teşkil edecek davranışlarda bulunmalıdır.... devlet okulöncesi eğitimine ağırlık vermeli... çevre haftası daha etkili bir şekilde kullanılabilir... etkinliklerde kullanılan olumlu örnekler üzerine vurgu yapılmalıdır.... Öğretmenler ödül, ders ücreti vb gibi teşvik edici çalışmalarla cesaretlendirilmelidir. Ayrıca bu tür etkinlikler sadece millî eğitimin kutlama programlarından çıkarılıp tüm kurumların kutlama günü olarak kutlanmalıdır. Ama etkinliklere katılım boyutunda tüm kurum mensupları bu etkinliklere katılmalıdır.... çevre eğitimi, deprem eğitimi, trafik eğitimi gibi bunlar belirli bir süreç gerektiren, tutum ve bilinç gerektiren durumlardır.... Çözüm üretirken de yerelden başlamak gerekir diye düşünüyorum. Yani önce kendi kapımızın önünü süpüreceğiz ki, komşumuza da süpür diyebilelim.... Ama bu konuda sponsorluk alabilecek etkinlikler düşünüyoruz. Çünkü bu tür çalışmalar mutlaka az da olsa para gerektiriyor....”

Öğretmen;

“...Mutlaka kol çalışma saatleri artırılmalıdır.... okullar ikili öğretimden tebliğ öğretime geçmeli ve öğrenciler öğretmenleriyle daha uzun vakitler geçirmelidirler.... Duygu boyutundaki kazanımları ise kol çalışmalarına aktarmalı ve orada çocuklara kazandırmak istediğimiz duyguyu kazandırmalıyız.... Bu kol çalışmalarını yürüten öğretmenler mutlaka kola hakim olan, kolda sürekliliği olan öğretmenler olmalıdır. Yani öğretmenler mesleki açıdan nasıl sınıflanıyorsa kol açısından da sınıflanmalı ve meslek hayatı boyunca o kolda çalışmalıdır.... öğretmenlerimiz değerlendirilirken eğitimin dışında etkinlik performanslarıyla da değerlendirilmelidir.... bu konuda örnek olabilecek davranışları sınıf ortamına taşımak gerekir. Yani teoriden çok doğrudan örnek teşkil edecek uygulamalara geçmeliyiz...”

Öğrenciler ve hizmetli ise daha çok öğrencilere ve okullara ve kurumlara yönelik önerilere yoğunlaşmışlar ve şu önerilere yer vermişlerdir:

Öğrenciler;

“...Bütün öğrenciler çalışmalarımıza katılmalılar. Onlara da görev verileli ve onlar da çalışmalı bence.... Burada yaptığımız çalışmaları diğer okullarda yapabiliriz.... Daha çok beraber olmalıyız. Bir araya gelmeliyiz. Birlikte tartışmalıyız....”

Hizmetli;

“...Keşke okulun hepsi çevre kulübündeki öğrenciler gibi olsalar. Bunların dışındaki öğrenciler çok dikkatsizler ve ellerindeki her şeyi yere atıyorlar.. Bu tür öğrenciler cezalandırılmalı. Yoksa çevreyi kirletmeye devam edecekler. Çevre kulübü öğrencilerini örnek almaları lazım. Onların yaptıkları çalışmalarını desteklersek bütün okul bu konuda daha dikkatli olacak. Yapılan çalışmaların sayısını arttırabiliriz mesela. Bir de bu şekildeki çalışmalara bütün kurumlar destek vermelidir. Bütün kurumlar böyle çalışmalar yapmalıdır....”

Tablo 7. Katılımcıların Daha Aktif Bir Çevre Eğitime Yönelik Görüşleri

ÖNERİLER				
	Çevre Etkinliklerine Yönelik	Öğrencilere Yönelik	Öğretmenlere Yönelik	Okullara ve Kurumlara Yönelik
Y	—süreç öne çıkarılmalı —proje kapsamında çalışılmalı —olumlu davranışlar ön plana çıkarılmalı ve vurgulanmalı	—öğrencilere aile desteği sağlanmalı	—öğretmenler ek ders, ödül, hizmet puanı vb. ödüllendirmelerle cesaretlendirilmeli —öğretmenler çevre eğitimi konusunda hizmet içi eğitime alınmalı	—okul öncesi eğitime ağırlık verilmeli —sponsorluk çalışmalarının önü açılmalı —okullar belirli bir kampus alanında toplanmalı —çevre haftası etkinlikleri daha etkin ve tüm kurumların katılımı ile kutlanmalı —aile desteği artırılmalı
Ö	—eğitici kol çalışmalarının haftalık kol saatleri artırılmalı —müfredattaki duyuşsal kazanımlar kollara aktarılmalı —çevre ile ilgili örnek davranışlar sınıf ortamına taşınmalı —kol çalışmalarını yürüten öğretmen ve öğrencilerde süreklilik sağlanmalı	—öğrenciler kol çalışmalarında notla değerlendirilmeli —öğrencilere proje ödevleri verilmeli —kol öğrencileri birlikte daha sık vakit geçirmeli	—öğretmenler ödüllendirilerek cesaretlendirilmeli	—tüm okullar teklî öğretime geçmeli
S	B.Y	—okuldaki bütün öğrenciler yapılacak etkinliklere katılmalı (S3) —kol öğrencileri birlikte daha sık vakit geçirmeli (S2)	B.Y	—yapılan etkinlikler diğer okullara aktarılmalı (S1)
H	B.Y	—çevre kolu öğrencileri desteklenmeli —çevreyi kirletenler cezalandırılmalı	B.Y	—bütün kurumlar çevre etkinliklerine katılmalı

Sekizinci alt problemimizi ortaya koymaya yönelik olarak sorulan, “A” ilköğretim okulunun çevre eğitimi konusundaki başarısının altında yatan en temel neden sizce nedir? Neden?” sorusuna ait veriler Tablo 8’de açıklanmaya çalışılmıştır. Tablo 8 incelendiğinde katılımcıların, “A” ilköğretim okulunun çevre eğitimi konusundaki başarısının nedenlerine yönelik görüşlerinde 6 farklı durum ifade edilmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların “A” İlköğretim Okulunun Çevre Eğitimi Konusundaki Başarısının Nedenlerine Yönelik Görüşleri

	Sistemli Çalışma	Çalışma Kadrosundaki Süreklilik	İş Bölümü	Fedakârlık	Yönetim	Kulüp Öğretmenleri
Y	+	+	+	+		
Ö					+	+
S			+(S2, S3)			
H			+		+	

Yönetici;

“...Bu başarı tüm okula aittir. Yöneticisiyle, öğretmenleriyle, öğrencisiyle ve hatta hizmetlisiyle.... İllaki bu başarıda bir neden aramak gerekiyorsa bunun en temel nedeninin kişiler ya da gruplardan çok, sistemli ve koordineli çalışma olduğunu söyleyebilirim..... O günden bugüne koldan sorumlu öğretmen ve öğrencilerimizi değiştirmedik. Bu da bir noktada çok faydalı oldu diye düşünüyorum..... Okulumuz unsurları arasında gerçekten bu konuda çok güzel bir iş bölümü ve fedakârlık var.....”

Öğretmen;

“....Tabii ki öğretmendir. Biz diğer öğretmen arkadaşımızla birlikte zamanımızdan çalıp kulüp çalışmalarına ağırlık veriyoruz. Bunu yaparken de hiçbir karşılık beklemeden yapıyoruz. Ama tabii yöneticilerimizin de gayretini unutmamak gerekir. Aşağı yukarı tüm taleplerimizi yönetimimiz karşılıyor....”

Öğrenci;

“....Evet aramızdaki iş bölümü çok güzel. Bu sayede bence başarılı oluyoruz.... Herkes ödevini çok iyi yapıyor. Sonra bunlar bir araya gelince çok güzel bir şey oluyor....”

Hizmetli;

“....Ben yöneticilerimizin büyük etkisi olduğunu düşünüyorum. Balık baştan kokar. Eğer onlar bu işe dört elle sarılmasalardı bu tür çalışmalar yapılamazdı. Onlar bu konuda çok titiz ve istekliler.... Öğretmenler, öğrenciler herkesin bir görevi var. Herkesin yaptıklarını takip ediyorlar. Bu şekilde görevler eksiksiz yerine getirilmiş oluyor....”

Tartışma ve Yorum

Bu bölümde araştırmamanın genel problemi ve alt problemleri çerçevesinde bulgular kendi içerisinde tartışılarak yorumlanacaktır.

Birinci alt problem çerçevesinde, katılımcılar ülkedeki en önemli çevre sorunu olarak farklı çevre sorunları üzerinde odaklanmış ve her bir sorunun nedeninin başka bir sorun olduğu yolunda hem fikir olmuşlardır. Bu da gösteriyor ki, çevre sorunları

zincirleme olarak iç içe geçmiş durumda olup, birbirinden bağımsız düşünülemez. Katılımcılardan elde edilen veriler de bunu desteklemektedir. Şekil 1 incelendiğinde de bu durum kendini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra yapılan çalışmada her ne kadar ülke sorunları üzerinden görüşler alınmaya çalışılsa da katılımcıların daha çok yerele indikleri görülmüştür. Fakat bu durum sorunun ülke ya da dünya sorunu olmamasını gerektirmemektedir. Çünkü çevre sorunları küresel bir sorun olup, analitik yaklaşımla bakıldığında yereldeki problemlerin genele yansıdığı problemlerdir. Bugün ülkemizde nükleer santrallerin kurulup kurulmaması tartışılırken ülke menfaatlerin ön plana çıktığı fark edilmektedir. Bu durum, yanlış olmakla birlikte çevresel bakış açısı açısından çelişki oluşturmaktadır. Çevre politikaları bugün için çevre biliminin bir yan alanıdır ve bu politikalar oluşturulurken mutlaka ülke menfaatleri ön plana çıkarılacaktır.

İkinci alt problem çerçevesinde, "A" ilköğretim okulunda yapılan etkinlikler 4 farklı tema altında toplanmaktadır. Bunlar yönetici etkinlikleri, öğretmen etkinlikleri, öğrenci etkinlikleri ve toplu etkinliklerdir. Yapılan tüm bu etkinliklerin amacına ulaşması sistemli bir çalışmayı gerektirmektedir. 4 yıldan beri düzenli olarak aylık periyotlar şeklinde yapılan bu çalışmalar öğrenciler üzerinde az da olsa mutlaka bir etki bırakacaktır. Fakat yapılan bu çalışmalar her sene mutlaka farklı etkinliklerle desteklenmelidir. Daha göze çarpar etkinlikler ve bu etkinliklerin okul dışına çıkarılması zaruridir. Yapılan kol çalışmaları sırasındaki gözlemlerde etkinliklerin daha çok kulüp içerisinde görev alan öğrenciler üzerinde etkin olduğu görülmüştür. O nedenle mutlaka kulüp dışından öğrencilerin de bu çalışmalarda görev almasında fayda vardır.

Üçüncü alt problem çerçevesinde, katılımcıların çevre etkinlikleri sırasında pek çok problemle karşı karşıya olduğu görülmüştür. Bu problemlerin okul kaynaklı, okul dışı kaynaklı, öğrenci kaynaklı ve öğretmen kaynaklı problemler olduğu görülmüştür. Bu problemlerin en başında da tüm katılımcıların dile getirdiği 2. kademe öğrencilerinin kulüp çalışmalarındaki veriminin düşmesi gelmektedir. Eğitim sisteminin sınav orijinli olması öğrencileri ve öğrenci velilerini haklı olarak sınava odaklamaktadır. Bu durum öğretmene veli baskısı olarak yansımak ve öğretmeni eğitici olmaktan öte öğreten olmaya zorlamaktadır. Bu durumda öğrenciler kendilerini sosyal çalışmaların dışına iterek, bireyselliklerini ön plana çıkarmaya başlamaktadır. Grup çalışmalarından uzaklaşan öğrenciler alternatif fikir üretme konusunda sıkıntı yaşamaktadır. Araştırma sırasında yapılan gözlemlerde de görülmüştür ki; katılım daha çok 1. kademe öğrencileriyle sağlanmakta ve alternatif fikirler üretilememektedir. Bu durumun önüne geçebilmek şu an için mümkün gözükmemektedir. Öğrencilerin okullarda yapmış oldukları sosyal çalışmaların değerlendirilerek gelecekleri sınavlara ek puan getirmesi bu sorunun önünü açacaktır.

Dördüncü alt problem çerçevesinde, katılımcıların okulda düzenlenen çevre etkinlikleri esnasında almış oldukları destek ile ilgili daha çok maddi destek, manevi destek, katılım desteği ve araç-gereç ve personel desteği olmak üzere 4 farklı tema üzerinde yoğunlaştıkları görülmüştür. Yapılan bu desteğin kaynaklarının ise okul-aile birliği, Belediye, İl Sağlık Müdürlüğü ve Sivil Savunma Müdürlüğü olduğu görülmüştür. Araştırma sırasında yapılan gözlemler göstermiştir ki; yapılan bu destekler sınırlı olup, etkinliklerde daha çok okul personelinden ve okulun kendi kaynaklarından faydalanılmaktadır. Yani oluşturulmaya çalışılan destek daha çok katılım boyutunda kalmaktadır. Bu çalışmaların önünü açacak sponsorluklara ihtiyaç

vardır. Bakanlık bu tür sponsorlukları destekleyerek yapılacak etkinliklere maddi destek sağlayabilir.

Beşinci alt problem çerçevesinde, katılımcıların, okulda düzenlenen çevre etkinlikleri öncesinde öğrencilerle olan iş birliği ile ilgili görüşlerinde çevre kulübü öğrencileri, diğer kulüp öğrencileri ve kulüp dışı öğrenciler olmak üzere 3 farklı tema üzerinde yoğunlaştıkları görülmüştür. Gerçek anlamda iş birliğinin çevre kolu öğrencilerinden sağlandığı görülmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi çevre kolunda olup da OKS sınavlarına hazırlanan 2. kademe öğrencileriyle olan iş birliği arzu edilen düzeyde değildir. Bu da çalışmaların verimini düşürmektedir. Araştırma sırasında yapılan görüşmeler ve gözlemler çerçevesinde, öğrencilerle olan iş birliğinin daha çok eylem ve katılım boyutunda olup, fikir, tartışma ve karar alma boyutunda istenilen iş birliğine gidilemediği görülmüştür. Bunun yanı sıra kol dışındaki öğrencilerden de verim alınmamaktadır. Mutlaka bu öğrenciler etkinliklerde görevlendirilmelidir.

Altıncı alt problem çerçevesinde, katılımcıların, çevre duyarlılıkları konusunda yönetici, öğretmen, öğrenci ve veli profilleri ile ilgili görüşlerinde, öğretmen duyarlılığı çevre kulübü öğretmenleri ve kulüp dışı öğretmenler olarak iki ayrı temada değerlendirilirken, aynı şekilde öğrenci duyarlılığı da çevre kulübü öğrencileri ve kulüp dışı öğrenciler olarak iki ayrı temada değerlendirilmiştir. Yönetici, öğretmen ve öğrencilerin görüşleri paralellik gösterirken, hizmetli görüşlerinde küçük bir farklılık göze çarpmaktadır. Hizmetli, öğretmenler arasında herhangi bir ayrıma gitmemiştir. Araştırma sırasında yapılan görüşmelerde ve yapılan gözlemlerde görülmüştür ki; yönetici duyarlılığı üst düzeydedir. Buna neden olarak da yaşanmışlık ifade edilmiştir. Kulüp çalışmalarından sorumlu müdür yardımcısının çevre sorunlarından kaynaklanan problemleri kendisini bu konu üzerine yoğunlaştırmıştır. Öğretmenlerin de gerçekten hiçbir karşılık beklemeden fedakârca çalıştıkları gözlenmiştir.

Yedinci alt problem çerçevesinde, katılımcıların, daha aktif bir çevre eğitimi için önerileri ile ilgili görüşleri çevre etkinliklerine yönelik, öğrencilere yönelik, öğretmenlere yönelik ve okul ve kurumlara yönelik olmak üzere 4 farklı tema üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Tüm katılımcılardan dikkate değer öneriler alınmıştır. Özellikle öğretmen tarafından ifade edilen, eğitici kol saatlerinin artırılarak müfredattaki duyuşsal davranışların eğitici kollara aktarılması talebi, üzerinde düşünülmesi gereken bir öneri olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra yönetici tarafından ifade edilen ve eğitici kol çalışmalarının vicdani olmaktan çıkarılıp öğretmenlere etkin bir şekilde avantaj sağlayacak (hizmet puanı, ek ders ücreti vb.) çalışmalarla desteklenmesi önerisi de dikkate değerdir. Aslında bu durum mevcut sistem içerisinde olmasına rağmen etkin değildir. Bu durum iyileştirilerek öğretmenlerin cesaretlendirilmesinde fayda olduğu düşünülmektedir.

Sekizinci alt problem çerçevesinde, katılımcıların, “A” ilköğretim okulunun çevre eğitimi konusundaki başarısının nedenlerine yönelik görüşlerinde 6 farklı durum ifade edilmiştir. Katılımcılar, okulun bu konudaki başarısının nedenleri olarak sistemli ve programlı çalışmayı, çalışma kadrosundaki sürekliliği, okul personeli arasındaki iş bölümünü, kulüp öğrencileri, öğretmen ve öğrencilerin fedakârca çalışmalarını göstermiştir. Yapılan araştırma sırasındaki görüşmelerden, gözlemlerden ve etkinlik dosyalarının incelenmesinden edinilen tecrübe doğrultusunda, “A” ilköğretim okulunun başarısındaki en önemli faktörün sistemli ve programlı çalışma olduğu

ifade edilebilir. Yönetimin liderliğinde oluşturulan iş birliği ve okulun öğretim dışında bir alanda(çevre eğitimi, trafik eğitimi, demokrasi eğitimi vb.) başarıyı kendine amaç edinmesi bu konudaki başarıyı getirmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Yapılan çalışmanın sonunda, A ilköğretim okulunun başarısının altında birçok nedenin yattığı görülmektedir. Okulun öğretim dışında bir alanda başarılı bireyler yetiştirmeyi amaç edinmesi, başarının altında yatan en büyük neden olarak görülmektedir. Bu amaç çerçevesinde yapılan programlı ve sistemli çalışma ile okul personelinin öz verili çalışması başarıyı getirmiştir. Başarı düzeyi her ne kadar arzu edilen düzeyde olmasa da okullarımızdaki genel durum düşünüldüğünde A ilköğretim okulunun bu konuda örnek etkinlik ve çalışmalara yer verdiği görülmüştür. Yapılan çalışmadan elde edilen izlenimler çerçevesinde çevre eğitimi kapsamının dışında eğitici kol çalışmalarının işlenişinde sorunlar olduğu gözlenmektedir. Bu sorunların ortadan kaldırılması eğitici kol çalışmalarının(çevre eğitimi çalışmalarının) amacına ulaşmasında büyük kolaylıklar sağlayacaktır. Bu kapsamda oluşturulan öneriler şunlardır:

Okullarda yapılan eğitici kol çalışmalarının amaca hizmet edebilmesi beklentiler çerçevesinde geliştirilebilmektedir. Kol çalışmalarından gerek okul idaresinin, gerek öğretmenlerin ve gerekse de öğrencilerin beklentileri karşılanmalıdır. Bu beklentilere cevap verilebildiği sürece eğitici kol çalışmalarının verimli geçeceği düşünülmektedir.

Bugün eğitim sistemimizin içinde yer alan sınav kökenli öğretim sürecine bir an önce alternatif oluşturulmalıdır. Sınıflarda daha çok duyuşsal ve psikomotor davranışların ihmal edilerek bilişsel davranışların ön planda tutulması öğrenciyi okul ortamından psikolojik olarak uzaklaştırmaktadır. Bir ders sürecinin neredeyse tamamının bilgi akımlı olması öğrencilerin eğitim boyutunu zayıflatmaktadır. O nedenle eğitici kol çalışmalarının haftalık ders saatlerinin arttırılması ve müfredattaki duyuşsal ve psikomotor davranışların eğitici kollara aktarılması üzerinde düşünülmelidir.

Eğitici kollarda görev alan öğretmenlerin kol çalışmaları insani ve vicdani boyuttan çıkarılıp görev sorumluluğuna dönüştürülmesi gerekmektedir. Öğretmenler yaptıkları kol çalışmalarından bir şekilde (ödül, ek ders, hizmet puanı vb.) faydalanmalıdırlar.

Eğitici kol çalışmalarında aktif bir şekilde görev alan öğrencilerin yaptıkları çalışmalar değerlendirilerek, bu çalışmaların kendilerine sınavlarda ek puan getirmesi sağlanmalıdır. Veliler ancak böyle bir durumda öğretmen üzerindeki sınav baskısını kaldırabilecektir. Bu durumda öğretmenler daha rahat çalışacak ve kendisine zaman ayırabilecektir.

Eğitici kol çalışmalarında görev alacak öğretmen ve öğrencilerin devamlılığı da çok önemlidir. Öğretmen ve öğrenciler bu süreklilik çerçevesinde birbirlerini daha iyi tanıyacak, öğretmen her bir öğrencinin yeteneğinin farkında olacak ve o çerçevede öğrenciyi etkinliklerde aktif hale getirecektir.

Yapılan eğitici kol çalışmaları hakkında veli mutlaka bilgilendirilmeli ve destekleri alınmalıdır. Ayrıca yapılan çalışmalara öğrencilerle birlikte öğretmen, yönetici, hizmetli ve veliler de dahil edilerek kapsam genişletilmelidir. Bu kapsamdaki

örnek etkinlikler diğer okullara taşınarak, çalışmaların yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.

Çevre eğitimi, deprem eğitimi, demokrasi eğitimi ve trafik eğitimi gibi konular süreç odaklı olup, bireyin yakın çevredeki örnek davranışlar çerçevesinde yapılanmaktadır. O nedenle bu tür vatandaşlık bilinci gerektiren konularda mutlaka analitik çalışmalara yer vermekte fayda vardır. Tümevarımcı bir yaklaşım çerçevesinde ele alınacak bu konularda verim elde edebilmek, sürecin etkinliği ile paralellik göstermektedir. Süreçte yaşanan davranışların ön plana çıkarılarak, yasakçı zihniyetten öte olumlu, örnek teşkil edecek davranışların vurgulanması süreci hızlandıracaktır.

Özellikle ülkemiz açısından düşünüldüğünde, okul öncesi dönemde okullaşma oranının düşük olması ve ilköğretimden ortaöğretime geçişte(özellikle doğu bölgelerinde) büyük oranda kayıpların yaşanması okul öncesi ve ilköğretim döneminde çevre eğitimi gibi vatandaşlık bilinci gerektiren konulara vurgu yapılması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. (Ürey, 2005). Bu nedenle, okul öncesi eğitim kurumlarının sayısı artırılmalı ve okul öncesi ve ilköğretimde vatandaşlık bilinci gerektiren programlara ağırlık verilmelidir.

Kol çalışmaları için öğretmenlere yardımcı olacak etkinlik kitapları oluşturulmalı ve bu etkinlikler okulun mevcut durumu(okul çevresi, okulu oluşturan öğrencilerin kültürel ve sosyo-ekonomik profilleri vb.) dikkate alınarak uygulanmalıdır.

Bu tür kulüp çalışmalarında kurumlar arası iş birliği sistemli ve programlı bir şekilde aktif hale getirilmelidir. Kulüp çalışma taslağının bir nüshası iş birliği oluşturulması düşünülen kurumlara gönderilerek, kurumlardan bu talebe gelecek cevap doğrultusunda planlamalar yapılmalıdır.

Kaynakça

- BOGDAN, R. D., & BIKLEN, S. K. (1992). *Qualitative Research for Education: An Introduction to Theory and Methods* (2nd ed.), Allyn & Bacon, Boston
- COHEN, L. & MANION, L. (1994). *Research Methods in Education*, Routedledge and Kegan Paul, London,
- ÇEPNİ, S. (2005). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*, genişletilmiş ikinci baskı, Üçyol Kültür Merkezi, Trabzon.
- ÇEPNİ, S. (2007). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*, genişletilmiş üçüncü baskı, Üçyol Kültür Merkezi, Trabzon.
- DENZIN, N. K. & LINCOLN, Y. S. (1994). *Handbook of Qualitative Research*, Sage Publications, California, USA
- DAŞTAN, H. (1999). *Çevre Koruma Bilinci ve Duyarlılığının Oluşmasında Eğitimin Yeri ve Önemi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara
- DPT. (1994). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Çevre Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, DPT Yayınları, Yayın no:2360, Ankara
- EKİZ, D. (2003). *Eğitim Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş*, Anı Yayıncılık, Ankara
- KELEŞ, R. & HAMAMCI, C. (2005). *Çevre Politikası*, İmge Kitabevi Yayınları, 5. Baskı, Ankara
- KUŞ, E. (2003). *Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri*, Anı Yayıncılık, Ankara
- MILES, B. M., HUBERMAN, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expand Source Book*, 2nd ed. Sage Publications, California, USA

◆ Mustafa Ürey / Nedim Alev

- POLAT, Ö.D. (1999). *Türkiye’de Çevre Eğitiminin Durumu*, Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Antalya
- SENCER, M. (1989). *Toplumbilimlerinde Yöntem*, Beta Basım, İstanbul
- TAVŞANCIL, E. & ASLAN, E. (2001). *İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*, Epsilon Yayıncılık, İstanbul
- <http://www.un.org/apps/news>, “UN Environment chief hails push for protection of ozone layer to combat climate change”, UN, 6 Mart 2007.
- ÜREY, M. (2005). *İlköğretim Öğretmen ve Öğrencilerinin Çevreye Karşı Tutumları, Yeterlilikleri ve Çevre Eğitiminde Bölgesel Farklılıklar*, Kafkas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kars
- VAUGHAN, C., GACK, J., SOLORAZANO, H. & RAY, R. (2003). “The effect on environmental education on school children, their parents, and community members: a study of intergenerational and intercommunity learning”, *The Journal of Environmental Education*, 34(3), 12-21
- YILDIRIM, A., ŞİMŞEK, H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara
- YILDIRIM, A., VE ŞİMŞEK, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, güncellenmiş Beşinci Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara.
- YİN, R. K.(1984). *Case Study Research: Design and Methods*, Sage Publication, vol.5, California, USA

A QUALITATIVE STUDY ON INVESTIGATING THE REASONS FOR THE SUCCESS OF PRIMARY SCHOOL “A” IN ENVIRONMENTAL TRAINING

Mustafa ÜREY*

Nedim ALEV**

Abstract

This study was carried out in cooperation with Trabzon Provincial Directorate of National Education and Provincial Health Directorate in 2007-2008 education years. The underlying reasons for Primary School “A”'s remarkable achievement in environmental training and environmental clean-up were investigated. A case study was carried out and results obtained were analyzed through qualitative data analysis. A semi-structured interview was administered to a sample of a school manager, a teacher responsible for Environment Club and 5 student members of the club. Moreover, observations from weekly meetings were made and the data obtained has been analyzed through document analysis. The study revealed that there are a couple of reasons for Primary School “A” considerable success. The leading reason for this achievement could be attributed to the school's commitment to creating individuals who are successful both at school and in other social activities. Thanks to systematic and well-planned work and concerted efforts of the staff, the project yielded fruitful. Although the success rate was not at the expected level, Primary School “A” has been an example for its devotion to such activities and practices when the current situation in our schools considered.

Key Words: Environmental education, environmental activities, environmental problems, achievement

* Resc. Asst.; KTU, Fatih Faculty of Education, Department of Primary School Teaching, TRABZON

** Asst. Prof. Dr.; KTU, Fatih Faculty of Education, Department of OFMA Teaching, TRABZON